

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Факультет історії та міжнародних відносин
Кафедра бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту**

Курей Оксана Андріївна

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

Навчально-методичний комплекс

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»
Спеціальність: 073 «Менеджмент»
Спеціалізація: Бізнес-адміністрування
Управління інноваційною діяльністю
Міжнародний менеджмент
Освітній рівень: другий (магістерський)
Статус курсу: загальний

Ужгород
2019

Управлінський облік: навч.-метод. комплекс з навч. дисципліни для студентів 1 курсу галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» освітнього рівня «магістр» / уклад. Курей О.А. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2019. 41 с.

URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/26598>

Укладач:

Курей Оксана Андріївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту

Рецензенти:

Жуков Святослав Августович – доктор економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ».

Бондаренко Вікторія Михайлівна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ».

Відповідальний за випуск:

Дюгованець Олеся Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту, завідувач кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ».

Рекомендовано на засіданні кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту ДВНЗ «УжНУ», протокол № 1 від 27 серпня 2019 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ», протокол № 3 від 05 листопада 2019 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Структура програми навчального курсу	6
2. Тематичний план дисципліни.....	7
3. Зміст і плани лекційних занять за програмою змістових модулів.....	8
4. Зміст семінарських занять	14
5. Приклади тестових завдань до модульного контролю	22
6. Приклади типових задач з дисципліни.....	24
7. Самостійна робота студентів.....	26
8. Глосарій	28
9. Порядок поточного та підсумкового оцінювання знань студентів	34
10. Питання для екзаменаційного контролю	36
11. Рекомендована література	38

ВСТУП

Для ефективного функціонування підприємств у сучасних умовах ринкової економіки необхідна наявність взаємозв'язків достовірних інформаційних потоків облікових систем. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік визначений загальними положеннями Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” є частиною інформаційної системи підприємства і потребує досконалого підходу до організації. Для забезпечення успішної діяльності економічних суб'єктів у таких складних умовах перше місце в списку пріоритетів своєї діяльності вони відводять задоволенню потреб споживачів, для чого адаптують нові менеджерські підходи, змінюють виробничі системи й активно інвестують у нові технології. Конкурентним засобом, що допомагає підприємствам змагатися на сучасних глобальних ринках, може стати модернізація системи управлінського обліку.

В контексті зазначеного вище, **метою** вивчення дисципліни «Управлінський облік» є формування системи знань з теорії та практики ведення управлінського обліку на підприємствах, отримання знань та практичних навичок щодо формування облікових даних про оперативну діяльність підприємства та прийняття ефективних управлінських рішень на основі використання такої інформації.

Завдання вивчення дисципліни «Управлінський облік»:

- вивчення методів раціональної організації та ведення управлінського обліку на підприємствах;
- набуття навичок опрацювання і використання облікової інформації в управлінні;
- отримання методологічних основ та ознайомлення з нормативною базою щодо обліку витрат фінансово-господарської діяльності підприємств;
- набуття вміння складати калькуляції витрат, визначати витрати, релевантні для конкретного управлінського рішення;
- приймати управлінські рішення на основі взаємозв'язку між витратами, обсягом діяльності та прибутком, формувати бюджети та проводити бюджетний аналіз.

Предмет вивчення дисципліни «Управлінський облік» – теоретико-методичні та практичні положення обліку та звітності підприємств, аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності і прибутку, моделі прийняття управлінських рішень на основі аналізу релевантної інформації.

Очікувані результати навчання з дисципліни

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- місце управлінського обліку в системі менеджменту;
- облік господарських процесів на підприємстві;
- різні види витрат з метою калькулювання собівартості продукції за різними методами;
- особливості процесу бюджетування.

вміти:

- систематизувати, обробляти та узагальнювати інформацію, облікові дані, необхідні для прийняття управлінських рішень;
- здійснювати аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку;
- надавати оперативну інформацію для різних рівнів управління та складати різні управлінські звіти.

Передумовами для вивчення дисципліни є перелік дисциплін, які формують стійкі міждисциплінарні зв'язки та визначають місце дисципліни «Управлінський облік» у структурно-логічній схемі підготовки магістрів:

- спеціалізації «Бізнес-адміністрування»

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, що вивчаються разом з даною дисципліною	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Управління проектами 2. Менеджмент персоналу 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ділове адміністрування 2. Бізнес-планування та створення стартапів 3. Діагностика бізнес-процесів 4. Автоматизовані системи управління

- спеціалізації «Управління інноваційною діяльністю»

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, що вивчаються разом з даною дисципліною	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Управління проектами 2. Інвестиційний менеджмент 3. Менеджмент персоналу 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ділове адміністрування 2. Бізнес-планування та створення стартапів 3. Методи діагностики та прогнозування розвитку підприємства

- спеціалізації «Міжнародний менеджмент»

Дисципліни, що передують вивченню даної дисципліни	Дисципліни, що вивчаються разом з даною дисципліною	Дисципліни, вивчення яких спирається на дану дисципліну
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Управління проектами 2. Міжнародний фінансовий менеджмент 3. Менеджмент персоналу 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ділове адміністрування 2. Бізнес-планування та створення стартапів

Методичною основою розроблених рекомендацій є: 1) Закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту»; 2) Положення про організацію навчально-методичного процесу кафедри бізнес-адміністрування, маркетингу та менеджменту; 3) ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення»; 4) ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»; 5) Положення про організацію державної атестації студентів ДВНЗ «УжНУ».

1. СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни			
<i>Кількість кредитів: 4</i>	Галузь знань 07 Управління та адміністрування	Дисципліна циклу загальної підготовки			
Модулів: 2	Спеціальність (професійне спрямування): 073 Менеджмент Бізнес-адміністрування Управління інноваційною діяльністю Міжнародний менеджмент	Рік підготовки: 1-й			
Змістових модулів: 2		Семестр: 1-й			
Загальна кількість годин: 120		<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td data-bbox="1018 1104 1465 1160" style="text-align: center;">Лекції: 26 год.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1018 1160 1465 1238" style="text-align: center;">Практичні, семінарські: 20 год.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1018 1238 1465 1294" style="text-align: center;">Самостійна робота: 74 год.</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1018 1294 1465 1346" style="text-align: center;">Вид контролю: екзамен</td> </tr> </table>	Лекції: 26 год.	Практичні, семінарські: 20 год.	Самостійна робота: 74 год.
Лекції: 26 год.					
Практичні, семінарські: 20 год.					
Самостійна робота: 74 год.					
Вид контролю: екзамен					
Тижневих годин: аудиторних – 3 самостійної роботи – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: Магістр				

2. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	усього	у тому числі		
		лекційних	практичних	самостійної роботи
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Теоретико-методологічні основи управлінського обліку				
Тема 1. Управлінський облік в системі менеджменту підприємства	10	2	–	8
Тема 2. Організація управлінського обліку	8	2	–	6
Тема 3. Класифікація і поведінка витрат	12	2	2	8
Тема 4. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку	14	4	2	8
Тема 5. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції	14	2	2	10
Разом за змістовим модулем 1	58	12	6	40
Змістовий модуль 2. Управління витратами, бюджетування і контроль в системі прийняття управлінських рішень				
Тема 6. Системи калькулювання за повними витратами	12	2	2	8
Тема 7. Системи калькулювання за змінними витратами	10	2	2	6
Тема 8. Облік і контроль за центрами відповідальності	10	2	2	6
Тема 9. Бюджетування і контроль	12	4	2	6
Тема 10. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень	14	4	2	8
Разом за змістовим модулем 2	58	14	10	34
Модульний контроль	4	–	4	–
Усього годин	120	26	20	74

3. ЗМІСТ І ПЛАНИ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ ЗА ПРОГРАМОЮ ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

Змістовий модуль 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Тема 1. Управлінський облік в системі менеджменту підприємства

Мета заняття – сформуванати знання про сутність управлінського обліку, його основні характеристики та роль у системі менеджменту підприємства.

План заняття:

1. Сутність управлінського обліку
2. Завдання управлінського обліку
3. Етапи розвитку управлінського обліку та його сучасні концепції
4. Предмет, метод, принципи і функції управлінського обліку
5. Місце управлінського обліку в системі менеджменту
6. Відмінності та взаємозв'язок між управлінським та фінансовим обліком

Поняття управлінського обліку та еволюція його змісту. Поняття управлінського обліку. Предмет, метод та завдання управлінського обліку. Об'єкти управлінського обліку. Етапи розвитку управлінського обліку.

Місце управлінського обліку в системі менеджменту. Сутність управління. Структурна схема управління підприємством. Значення облікової інформації для прийняття управлінських рішень.

Порівняльна характеристика управлінського, фінансового та податкового обліку. Відмінності управлінського, фінансового та податкового обліку за метою обліку, ступенем регламентації, масштабами охоплення інформацією, методологічним забезпеченням, користувачами інформації, термінами складання звітності, точністю інформації, методами здійснення обліку, ступенем відповідальності та іншими ознаками.

Тема 2. Організація управлінського обліку

Мета заняття – вивчення та засвоєння принципів управлінського обліку та систем організації управлінського обліку на підприємстві.

План заняття:

1. Принципи управлінського обліку.
2. Система виробничого обліку.
3. Класифікація систем управлінського обліку.
4. Організація управлінського обліку на підприємстві.

Принципи і системи організації управлінського обліку. Принципи управлінського обліку: принцип методологічного плюралізму, орієнтація обліку на досягнення стратегічних цілей підприємства, принцип результативності, принцип відповідальності за прийняття рішень, принцип комплексності, принцип "різна собівартість для різних цілей", принцип економічності. Система управлінського та виробничого обліку. Класифікація систем управлінського обліку.

Організація управлінського обліку. Основні чинники впливу на побудову системи управлінського обліку на підприємстві. Етапи організації управлінського обліку на підприємстві.

Тема 3. Класифікація і поведінка витрат

Мета заняття – закріплення теоретичних знань щодо визначення сутності витрат в управлінському обліку та моделей їх поведінки; набуття практичних навичок з визначення собівартості продукції та застосування функції витрат на практиці.

План заняття:

1. Сутність витрат і необхідність їх класифікації.
2. Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень і планування.
3. Собівартість продукції та її види.
4. Моделі поведінки витрат.
5. Функція витрат та методи її визначення.

Сутність витрат і необхідність їх класифікації. Законодавчі та нормативні акти, що визначають склад витрат виробництва. Національні П(С)БО 9 "Запаси" та 16 "Витрати". Класифікація витрат за порядком формування фінансового результату підприємства.

Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика. Класифікація витрат з метою оцінки запасів і визначення фінансового результату: вичерпані та невичерпані, витрати на продукцію та витрати періоду; прямі та непрямі витрати; основні та накладні; одноелементні та комплексні; витрати на продукцію (роботи, послуги), витрати на процес та витрати центру відповідальності; елементи витрат та статті витрат; витрати звичайної діяльності та надзвичайні витрати.

Класифікація витрат для прийняття управлінських рішень і планування: змінні та постійні; релевантні та нерелевантні; дійсні та можливі; маржинальні, інкрементні та середні; витрати, які враховуються при прийнятті рішень, витрати, які не враховуються при прийнятті рішень, безповоротні та вміненні (уявні) витрати. Класифікація витрат з метою здійснення процесу контролю та регулювання: продуктивні та непродуктивні; регульовані та нерегульовані; контрольовані та неконтрольовані; в межах норм, відхилення від норм.

Собівартість продукції та її види. Сутність собівартості та завдання калькулювання собівартості продукції. Види собівартості. Повна собівартість продукції.

Поведінка витрат. Сутність поведінки витрат. Чинники витрат. Оцінювання витрат. Функція витрат. Методи визначення функції витрат. Технологічний (інжиніринговий) аналіз. Аналіз рахунків. Метод вищої – нижчої точки (аналіз діапазону обсягів діяльності). Метод візуальних пристосувань. Регресійний аналіз. Врахування чиннику невизначеності при прийнятті управлінських рішень.

Тема 4. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Мета заняття – розкрити сутність взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку; набуття навичок з визначення точки беззбитковості та аналізу впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства.

План заняття:

1. Мета та методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку
2. Аналіз впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства.
3. Запас міцності
4. Операційний важіль.
5. Графічний метод аналізу «витрати – обсяг діяльності – прибуток»
6. Визначення точки беззбитковості на багатопродуктовому підприємстві
7. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та фінансового результату при калькулюванні на основі діяльності

Мета та методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку. Мета здійснення аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку. Економічна і бухгалтерська моделі аналізу «витрати – обсяг діяльності – прибуток». Математичні та графічні методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку. Точка беззбитковості. Методи визначення точки беззбитковості. Маржинальний дохід.

Аналіз впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства. Коефіцієнт маржинального доходу, поріг рентабельності, запас фінансової міцності, коефіцієнт запасу міцності та операційний важіль. Метод порівняння показників звітів про фінансові результати підприємства до і після зміни певного чинника. Метод диференційного аналізу показників. Метод порівняння суми маржинального доходу до і після зміни певного чинника. Диференційний прибуток.

Взаємозв'язок «витрати – обсяг – прибуток» в умовах виробництва декількох видів продукції. Комбінація продажу. Середньозважений маржинальний дохід. Зміна маржинального доходу при асортиментних зрушеннях у випуску та реалізації продукції. Обґрунтування управлінського рішення щодо припинення діяльності збиткового підрозділу. Припущення, покладені в основу аналізу витрат, обсягу діяльності та прибутку.

Тема 5. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

Мета заняття – сформувати знання про методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції за різними системами, а також набуття навичок із відображення інформації про витрати підприємства на рахунках бухгалтерського обліку, у бухгалтерській та фінансовій звітності.

План заняття:

1. Сутність обліку витрат та калькулювання.
2. Прийоми калькулювання витрат та види калькуляцій.
3. Облік і калькулювання витрат за замовленнями.
4. Облік і калькулювання витрат за процесами (переділами).
5. Системи калькулювання Direct-cost та Standart-cost.
6. Формування витрат підприємства на рахунках бухгалтерського обліку, у бухгалтерській та фінансовій звітності.

Об'єкти обліку витрат та об'єкти калькулювання. Сутність обліку витрат та калькулювання. Об'єкти та етапи обліку витрат. Об'єкти та призначення калькулювання. Взаємозв'язок та відмінності між обліком витрат та калькулюванням. Первинні документи обліку витрат.

Прийоми калькулювання витрат та види калькуляцій. Поняття калькуляцій. Методичні прийоми (способи) калькулювання витрат: спосіб нагромадження (підсумовування) витрат, спосіб розподілу витрат, спосіб прямого розрахунку витрат, спосіб виключення витрат. Класифікація калькуляцій витрат відповідно до часу складання калькуляцій, рівня узагальнення витрат, рівня охоплення витрат, характеру виробництва продукції, одиниць калькулювання.

Облік і калькулювання витрат за замовленнями, визначення ціни контракту. Первинні документи, які використовують при обліку витрат за замовленнями. Розподіл загальновиробничих та адміністративних витрат між замовленнями. Підходи до визначення ціни контракту.

Облік і калькулювання витрат за процесами (переділами). Сфери застосування обліку і калькулювання витрат за процесами. Простий і складний процесні методи калькулювання витрат. Способи визначення фактичної собівартості продукції при передільному методі:

метод ФІФО та метод середньозваженої собівартості. Еквівалент одиниці готової продукції. Собівартість еквівалентної одиниці готової продукції.

Системи калькулювання Direct-cost та Standart-cost. Сутність систем калькулювання Direct-cost та Standart-cost. Порівняння порядку калькулювання у системах управління витратами підприємства за повними та змінними витратами. Нормативний метод обліку витрат.

Формування витрат підприємства на рахунках бухгалтерського обліку, у бухгалтерській та фінансовій звітності. Порядок формування прибутку при використанні систем управління витратами підприємства за повними та змінними витратами. Розкриття складу та структури витрат у фінансовій та управлінській звітності.

Змістовий модуль 2

УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ, БЮДЖЕТУВАННЯ І КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ

Тема 6. Системи калькулювання за повними витратами

Мета заняття – розкрити сутність особливості системи калькулювання собівартості продукції за повними витратами; набуття навичок з обліку прямих і непрямих витрат та віднесення їх на собівартість продукції.

План заняття:

1. Сутність та особливості системи калькулювання собівартості продукції за повними витратами.
2. Облік прямих виробничих витрат.
3. Облік непрямих витрат і порядок віднесення їх на собівартість продукції.
4. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (АВС-метод).

Сутність та особливості системи калькулювання собівартості продукції за повними витратами. Переваги та недоліки системи калькулювання за повними витратами. Елементи повної собівартості продукції.

Облік прямих виробничих витрат. Облік прямих матеріальних витрат. Облік прямих трудових витрат. Облік інших прямих витрат.

Облік непрямих витрат і порядок віднесення їх на собівартість продукції. Загальновиробничі витрати. Склад загальновиробничих витрат. Бази розподілу загальновиробничих витрат. Методи розподілу виробничих накладних витрат. Порядок формування виробничої собівартості продукції відповідно до П(С)БО 16 «Витрати».

Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (АВС-метод). Сфера застосування АВС-методу. Відмінності функціональних систем калькулювання від традиційних. Суть калькулювання на основі діяльності. Порядок здійснення калькулювання на основі діяльності.

Тема 7. Системи калькулювання за змінними витратами

Мета заняття – вивчення сутності та принципів калькулювання змінних витрат на підприємстві.

План заняття:

1. Переваги та недоліки системи калькулювання змінних витрат.
2. Принципи калькулювання собівартості за змінними витратами.
3. Маржинальний дохід у системі калькулювання за змінними витратами.

Особливості системи калькулювання за змінними витратами. Переваги та недоліки системи калькулювання змінних витрат. Принципи калькулювання собівартості за змінними витратами. Порядок облікових робіт у системі калькулювання за змінними витратами.

Маржинальний дохід у системі калькулювання за змінними витратами. Порядок розрахунку маржинального доходу. Значення маржинального доходу в системі калькулювання за змінними витратами.

Тема 8. Облік і контроль за центрами відповідальності

Мета заняття – засвоєння знань про «центр відповідальності» та «облік за центрами відповідальності»; набуття навичок з обліку та оцінки діяльності центрів відповідальності.

План заняття:

1. Поняття "центр відповідальності" та "облік за центрами відповідальності".
2. Облік та оцінка діяльності центрів відповідальності.
3. Трансфертне ціноутворення.
4. Розвиток обліку відповідальності.

Сутність і типи центрів відповідальності. Об'єктивна необхідність децентралізації управління. Поняття «центр відповідальності» та «облік за центрами відповідальності». Особливості обліку за центрами відповідальності та принципи їх формування. Типи центрів відповідальності: центри витрат, центри доходів, центри прибутку, центри інвестицій. Обслуговуючі, матеріальні, виробничі та управлінські центри відповідальності.

Облік та оцінка діяльності центрів відповідальності. Основні критерії оцінювання діяльності центрів відповідальності. Облік та оцінка центрів витрат. Облік та оцінка центрів доходів. Облік та оцінка центрів прибутку. Облік та оцінка центрів інвестицій. Прибутковість інвестицій, додана економічна вартість. Етапи вибору показників оцінювання діяльності центрів відповідальності. Внутрішня звітність.

Трансфертне ціноутворення. Сутність та види трансфертних цін. Методи встановлення трансфертних цін. Метод ринкової ціни. Метод фактичних витрат. Метод кошторисних витрат. Трансфертне ціноутворення на базі змішаних цін. Застосування методів трансфертного ціноутворення на підприємствах і корпораціях країн світу.

Розвиток обліку відповідальності. Функціонально-орієнтована система обліку відповідальності. Модель стратегічного аналізу діяльності підприємства.

Тема 9. Бюджетування і контроль

Мета заняття – вивчення сутності бюджетування як методу управлінського обліку, а також методів розробки бюджетів та організації бюджетування; набуття практичних навичок з аналізу відхилень фактичних і бюджетних показників.

План заняття:

1. Бюджетування як метод управлінського обліку.
2. Методи розробки бюджетів та організація бюджетування.
3. Сутність, завдання та порядок здійснення бюджетного контролю.
4. Аналіз відхилень фактичних і бюджетних показників.

Сутність бюджетування та види бюджетів. Сутність, мета й призначення бюджетування. Бюджетування в системі планування діяльності підприємства.

Бюджетування як метод управлінського обліку. Бюджетний період. Класифікація бюджетів. Принципи організації бюджетування.

Методи розробки бюджетів та організація бюджетування. Методи розробки бюджетів. Бюджетування додаткове, бюджетування з «нуля», бюджетування програм, бюджетування на основі маркетингових досліджень, бюджетування життєвого циклу продукції. Варіанти організації процесу бюджетування та їх характеристика. Бюджетний комітет. Інструкція з організації бюджетування, характеристика основних її розділів. Порядок розробки бюджетів. Основний бюджетний чинник.

Організація бюджетного контролю. Сутність, завдання та порядок здійснення бюджетного контролю. Звіт про виконання бюджету. Аналіз відхилень фактичних і бюджетних показників. Сприятливі та несприятливі відхилення від бюджету. Відхилення, зумовлені плануванням та відхилення, зумовлені діяльністю. Використання даних гнучкого бюджету при аналізі відхилень. Порядок обчислення відхилень фактичних фінансових результатів від бюджетних за умови застосування систем калькулювання повних і змінних витрат. Аналіз впливу відхилень фактичних показників від бюджетних на прибуток підприємства.

Тема 10. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

Мета заняття – з'ясування та засвоєння релевантної та нерелевантної інформації, вивчення моделей прийняття рішень щодо ціноутворення та оцінки інвестицій; набуття практичних навичок з аналізу інформації при прийнятті операційних управлінських рішень.

План заняття:

1. Характеристика релевантної та нерелевантної інформації.
2. Аналіз інформації при прийнятті операційних управлінських рішень.
3. Моделі прийняття рішень щодо ціноутворення: економічна модель, витратна модель.
4. Прийняття інвестиційних рішень.
5. Динамічні методи оцінки інвестицій.

Сутність релевантного підходу та диференційного аналізу при прийнятті управлінських рішень. Характеристика релевантної та нерелевантної інформації. Етапи прийняття управлінських рішень та їх класифікація. Диференційний аналіз релевантної інформації.

Аналіз інформації при прийнятті операційних управлінських рішень. Види операційних управлінських рішень. Альтернативні управлінські рішення. Види альтернативних управлінських рішень. Оптимальний (найбільш економічний) обсяг матеріальних запасів.

Управлінські рішення стосовно ціноутворення. Моделі прийняття рішень щодо ціноутворення: економічна модель, витратна модель. Порядок обґрунтування ціни за умов невизначеності та мінливості зовнішнього середовища.

Прийняття інвестиційних рішень. Методи оцінки інвестицій. Статичні методи оцінки інвестицій. Облікова норма прибутку на інвестиції. Метод розрахунку терміну окупності інвестицій.

Динамічні методи оцінки інвестицій. Методи дисконтування грошових надходжень. Метод ануїтетів. Метод обчислення чистої дисконтної вартості. Метод розрахунку внутрішньої норми рентабельності.

4. ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське заняття 1

Тема 3. Класифікація і поведінка витрат

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть основні напрями класифікації витрат.
2. Який принцип покладено в основу класифікації витрат в управлінському обліку?
3. Що таке вичерпані та невичерпані витрати?
4. Яка різниця між прямими та непрямими витратами?
5. Що таке накладні і основні витрати?
6. Що таке релевантні та нерелевантні витрати? Охарактеризуйте і наведіть приклади релевантних і нерелевантних витрат, мету їх використання.
7. Що таке маржинальні витрати?
8. Що таке поведінка витрат та від чого вона залежить?
9. Що таке релевантний діапазон?
10. Зобразіть графічно поведінку витрат.
11. Охарактеризуйте функцію витрат.
12. Які методи використовують для визначення функції витрат?
13. Яким є нормативне регулювання складу витрат, що включаються до собівартості продукції?
14. Охарактеризуйте принцип класифікації витрат в управлінському обліку та основні цілі її застосування.
15. Наведіть класифікацію витрат для оцінки запасів і визначення фінансового результату діяльності.
16. Дайте характеристику вичерпаних та невичерпаних витрат, витрат на продукцію і витрат періоду.
17. Наведіть характеристику класифікації витрат для прийняття управлінських рішень.
18. Охарактеризуйте постійні і змінні витрати. Для вирішення яких задач вони використовуються?
19. Дайте характеристику і наведіть приклади маржинальних і середніх витрат, дійсних та можливих.
20. Що таке технологічний аналіз?
21. Що таке аналіз бухгалтерських рахунків?
22. Опишіть переваги та недоліки методу вищої-нижчої точки та методу візуального пристосування.
23. У чому полягають сутність та переваги регресійного аналізу?
24. Що таке спрощений статистичний аналіз?

Література до теми:

1. Атамас П.Й. Управлінський облік. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.

2. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф.Ф.Бутинець та ін.; за ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2005. 480 с.
3. Голов С.Ф. Управлінський облік. Підручник. 4-тє вид. К.: Лібра, 2008. 704 с.
4. Добровський В.М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за ред. В. М. Добровського. К.: КНЕУ, 2003. 235 с.
5. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навч. посібник. К.: ЦУЛ, 2004. 254 с.
6. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості [Текст]; затв. наказом М-ва промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373. Київ: ДП – Інформаційно-аналітичне агенство, 2007. 305 с.
7. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підруч. для вузів. 2-ге вид., доопрац. та допов. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
8. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Київ: Алерта, 2016. 304 с.
9. Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: навчальний посібник. К.: Академія, 2007. 352 с.
10. Управлінський облік: підручник / Г.О. Партин та ін.; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний університет. Львів, В-во Львівської політехніки. 279 с.
11. Чернелевський Л.М. Управлінський облік на підприємствах харчової промисловості: Навч. посіб. К.: Пектораль, 2005. 364 с.

Семінарське заняття 2

Тема 4. Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає головна мета аналізу «витрати – обсяг – прибуток»?
2. Що таке точка беззбитковості? Як її визначити?
3. Наведіть приклади розрахунку точки беззбитковості за допомогою рівняння.
4. Наведіть приклад розрахунку точки беззбитковості за допомогою показника маржинального доходу.
5. Як визначити обсяг продажу, необхідний для отримання бажаного прибутку?
6. Як визначити прибуток за певного обсягу продажу? Наведіть приклад.
7. Що таке запас міцності (припустима маржа)? Для чого використовують цей показник?
8. У чому полягає користь графічного відображення взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку?
9. Які види графіків можна побудувати для аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку?
10. Які методи можна застосувати для визначення впливу на прибуток зміни величини витрат, обсягу та ціни реалізації?
11. Що таке операційний важіль?
12. Як обчислювати фактор операційного важеля? Як його можна використати? Як визначають точку беззбитковості за умов асортименту?

13. Що таке комбінація продажу при внутрішньому прогнозованому аналізі за умов асортименту?
14. Що таке середньозважений маржинальний дохід? Як розраховується?

Література до теми:

1. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
2. Нападівська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
3. Партин Г.О., Загородній А.Г. Управлінський облік: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. 303 с.
4. Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: навчальний посібник. К.: Академія, 2007. 352 с.
5. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партин та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.

Семінарське заняття 3

Тема 5. Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Дайте визначення понять «собівартість» та «калькуляція».
2. Що таке об'єкт витрат? Наведіть приклади.
3. Що таке система виробничого обліку? Що необхідно для її впровадження?
4. Які існують варіанти побудови калькуляції?
5. Що може бути використано як база розподілу непрямих витрат?
6. Які особливості обліку загальноновиробничих витрат?
7. Наведіть методи розподілу витрат на утримання допоміжних виробництв.
8. Які методи використовують при обліку виробничих затрат?
9. В чому суть нормативного методу?
10. В чому суть обліку затрат на замовлення?
11. Як здійснюється калькулювання витрат за замовленнями?
12. Як здійснюється калькулювання за змінними витратами?
13. Що таке маржинальний дохід?
14. Які переваги та недоліки системи обліку і калькулювання змінних витрат?
15. З яких елементів складається собівартість продукції?
16. Які витрати включаються до виробничої собівартості?
17. Як поділяються калькуляції за часом складання; за рівнем охоплення витрат; за характером виробництва; за об'єктом?
18. Коли визначається фактична собівартість одиниці виробів або робіт при використанні позамоного методу?
19. Що є об'єктами обліку витрат і об'єктами калькулювання при попередільному методі?

Література до теми:

1. Атамас П.Й. Управлінський облік. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.
2. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
3. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
4. Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: навчальний посібник. К.: Академія, 2007. 352 с.
5. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партич та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.
6. Чернелевський Л.М. Управлінський облік на підприємствах харчової промисловості: Навч. посіб. К.: Пектораль, 2005. 364 с.

Семінарське заняття 4

Тема 6. Системи калькулювання за повними витратами

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Які чотири складові формують собівартість виготовленої продукції?
2. Яка частина загальновиробничих витрат включається до собівартості випущеної продукції?
3. Чи є синонімами «витрати на продукцію» та «собівартість» виготовленої продукції?
4. Які витрати визнають витратами періоду та на яких рахунках їх обліковують?
5. Де у фінансовій звітності можна знайти інформацію про собівартість реалізованої продукції?
6. Дайте загальну характеристику методу калькулювання за замовленнями.
7. Дайте загальну характеристику методу калькулювання за процесами.
8. Дайте характеристику однопередільного (простого) методу калькулювання собівартості.
9. Охарактеризуйте порядок визначення умовних еквівалентних одиниць продукції за методом середньозваженої собівартості та за методом ФАЙФО.
10. Якою є методика калькулювання собівартості продукції з використанням умовних еквівалентних одиниць за методом ФАЙФО?
11. Якою є методика калькулювання собівартості продукції з використанням умовних еквівалентних одиниць за методом середньозваженої собівартості?
12. Дайте порівняну характеристику позамовного та попроцесного методу калькулювання собівартості.

Література до теми:

1. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
2. Голов С.Ф. Управленческий учет. Х.: Фактор, 2009. 779 с.

3. Добровський В.М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. / за ред. В. М. Добровського. К.: КНЕУ, 2003. 235 с.
4. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2004. 254 с.
5. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
6. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партич та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.

Семінарське заняття 5

Тема 7. Системи калькулювання за змінними витратами

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Які існують підходи до калькулювання витрат при складанні зовнішньої та внутрішньої звітності підприємств?
2. Що таке калькулювання змінних витрат?
3. Перерахуйте особливості системи директ-костинг.
4. Якими є основні етапи процесу формування собівартості за методом директ-костинг?
5. Охарактеризуйте простий директ-костинг.
6. Охарактеризуйте розвинутий директ-костинг.
7. Якими є основні етапи розрахунку фінансового результату за методом простого директ-костингу?
8. Охарактеризуйте та назвіть особливості розрахунку фінансового результату за американською та французькою методиками.
9. Охарактеризуйте специфічні й загальні постійні затрати, їх використання в системі розвинутого директ-костингу.
10. Дайте характеристику двоступеневому розрахунку сум покриття.
11. Яким є порядок розрахунку сум покриття та результату діяльності в умовах виробництва кількох видів продукції на основі використання розвинутого директ-костингу?
12. Назвіть переваги системи калькулювання змінних витрат.
13. Перерахуйте вади системи калькулювання змінних витрат.

Література до теми:

1. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
2. Голов С.Ф. Управленческий учет. Х.: Фактор, 2009. 779 с.
3. Добровський В.М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. / за ред. В. М. Добровського. К.: КНЕУ, 2003. 235с.
4. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2004. 254 с.
5. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.

6. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партич та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.

Семінарське заняття 6

Тема 8. Облік і контроль за центрами відповідальності

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Наведіть поняття децентралізації управління, його переваги та недоліки.
2. Наведіть поняття центрів відповідальності та їх види.
3. У чому полягають принципи організації обліку за центрами відповідальності та його зміст?
4. Що включає організація обліку за центрами відповідальності?
5. У чому полягає різниця у підходах до оцінки діяльності підрозділу та його керівника?
6. Що таке стандартні (нормативні) витрати? Для чого їх використовують?
7. У чому полягає облік стандартних витрат?
8. Що охоплює система калькулювання стандартних витрат?
9. Що таке центр доходу? Наведіть приклади?
10. Охарактеризуйте деталізацію відхилень центрів відповідальності доходу.
11. Як оцінюють діяльність центру прибутку?
12. Що таке сегментний звіт про прибуток?
13. У чому полягає сутність калькулювання за методом «тариф-година-машина»?
14. Що таке трансфертна ціна? Як вона впливає на оцінку діяльності центрів відповідальності?
15. Які існують методи трансфертного ціноутворення?
16. Які чинники впливають на трансфертне ціноутворення у транснаціональних корпораціях?

Література до теми:

1. Атамас П.Й. Управлінський облік. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.
2. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
3. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2004. 254 с.
4. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
5. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партич та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.

Тема 9. Бюджетування і контроль

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Якими є сутність і завдання бюджетування витрат, доходів і фінансових результатів?
2. Назвіть класифікацію бюджетів.
3. Охарактеризуйте гнучке бюджетування.
4. Які методи розроблення бюджетів ви знаєте?
5. Охарактеризуйте послідовність розроблення бюджетів на підприємстві.
6. Назвіть функції бюджетного контролю.
7. Що таке бюджетування? У чому полягає його мета?
8. Опишіть напрями бюджетування.
9. Що таке зведений бюджет? З яких елементів він складається?
10. В якій послідовності здійснюється бюджетування? Опишіть основні стадії цього процесу.
11. Яку функцію виконує бухгалтер-аналітик у процесі бюджетування?
12. Що таке безперервне бюджетування?
13. Що таке бюджетування через прирощення? У чому його переваги та вади?
14. Що таке бюджетування з «нуля»? У чому його переваги та вади?
15. Що таке прогноз продажу? На чому він базується?
16. Що таке бюджет продажу? Чому він є відправною точкою бюджетування?
17. Опишіть склад бюджетів і послідовність розробки їх у виробничому підприємстві.
18. Що таке бюджетний контроль і навіщо його застосовують?
19. У чому сенс управління за відхиленнями?
20. Що таке звіт про виконання?
21. Які види відхилень існують?
22. Що таке гнучкий бюджет?
23. Що означає управління за відхиленнями?

Література до теми:

1. Атамас П.Й. Управлінський облік. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.
2. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
3. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2004. 254 с.
4. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
5. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета / пер. с англ. под ред. Я.В.Соколова. 2-е изд., стереотип. М.: Финансы и статистика, 2004. 496 с.
6. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партич та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.

Тема 10. Аналіз релевантності інформації для прийняття управлінських рішень

План заняття:

1. Перевірка рівня засвоєння студентами лекційного матеріалу
2. Виконання практичних завдань
3. Тестовий бліц-контроль
4. Заслуховування доповідей на обрану тему з переліку питань для самостійного опрацювання

Питання для самоконтролю:

1. Які особливості та види операційних управлінських рішень?
2. У чому полягає сутність і порядок аналізу облікової інформації при прийнятті рішень про спеціальне замовлення?
3. Як проводять аналіз релевантної інформації при прийнятті рішень про розширення чи скорочення сегмента діяльності?
4. У чому полягає сутність і порядок аналізу релевантної інформації при прийнятті рішення виробляти чи купувати?
5. Як проводять аналіз релевантної інформації при прийнятті рішення про оптимальне використання ресурсів?
6. Як проводять аналіз релевантної інформації при прийнятті рішення щодо встановлення ціни на продукцію?
7. Який порядок аналізу інформації при прийнятті рішення про оптимальний обсяг закупівлі запасів?
8. Опишіть особливості та склад довгострокових управлінських рішень.
9. Наведіть характеристику методів оцінки проєктів капітальних вкладень, що не враховують вартості грошей у часі.
10. Охарактеризуйте сутність прийняття рішення.
11. Що таке дійсні та альтернативні витрати?
12. У чому полягають переваги диференціального аналізу альтернативних рішень?
13. Дайте визначення диференціальних доходів та диференціальних витрат.
14. Яка інформація є релевантною для визначення доцільності прийняття спеціального замовлення?
15. Яка інформація є релевантною для прийняття рішення «виробляти чи купувати»?
16. Яка інформація є релевантною для прийняття рішення розширення або скорочення сегмента?
17. Яка інформація є релевантною для прийняття рішення щодо оптимального використання обмежених ресурсів?
18. Яка інформація є релевантною для прийняття рішення «продавати чи обробляти далі»?
19. Як визначити оптимальну комбінацію виробів за умов кількох обмежень?
20. Що таке тіньова ціна? Для чого її розраховують?

Література до теми:

1. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
2. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
3. Партин Г.О., Загородній А.Г. Управлінський облік: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. 303 с.
4. Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: навчальний посібник. К.: Академія, 2007. 352 с.

5. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партин та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.
6. Чернелевський Л.М. Управлінський облік на підприємствах харчової промисловості: Навч. посіб. К.: Пектораль, 2005. 364 с.

5. ПРИКЛАДИ ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ ДО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

Завдання 1. Які з наведених нижче ознак характеризують інтегровану систему обліку:

- а). безперервний облік запасів
- б). облік витрат у розрізі елементів
- в). рахунки фінансового і управлінського обліку кореспондують у межах єдиної системи
- г). застосування дзеркальних рахунків-екранів

Завдання 2. Функції обліку й аналізу витрат пов'язані з такими управлінськими діями:

- а). розроблення рішень
- б). реалізація рішень
- в). контроль

Завдання 3. При збільшенні обсягу діяльності:

- а). постійні витрати на одиницю продукції збільшуються
- б). загальна сума постійних витрат збільшується
- в). загальна сума постійних витрат залишається незмінною
- г). постійні витрати на одиницю продукції зменшуються

Завдання 4. Основними рисами полуфабрикатного варіанта попередільного методу є:

- а). визначення фактичної собівартості кінцевого продукту без калькулювання собівартості напівфабрикатів
- б). визначення фактичної собівартості кінцевого продукту з попереднім калькулюванням собівартості напівфабрикатів
- в). наявність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів
- г). відсутність системного вартісного обліку руху напівфабрикатів

Завдання 5. Підприємство досягає критичної точки, коли:

- а). результат від реалізації дорівнює нулю
- б). виторг від реалізації дорівнює загальній сумі сукупних витрат
- в). маржа зі змінних витрат дорівнює сумі постійних витрат
- г). виторг від реалізації дорівнює сумі постійних витрат

Завдання 6. Запас фінансової міцності визначається як різниця:

- а). між фактичним і критичним обсягами реалізації в натуральному вимірі
- б). між плановим і критичним обсягами реалізації у вартісному вимірі
- в). між фактичним і критичним обсягами реалізації у вартісному вимірі
- г). між плановим і критичним обсягами реалізації в натуральному вимірі

Завдання 7. Підприємство планує продавати продукцію за ціною 27 грн за одиницю. Змінні витрати на одиницю становлять 15 грн, постійні витрати - 197 040 грн за місяць. Скільки одиниць продукції треба реалізувати за місяць для одержання 9000 грн операційного прибутку, якщо керівництво підприємства додатково вирішило направити 180 000 грн на рекламну кампанію, що розрахована на рік:

- а). 18 240 од.
- б). 18 420 од.

- в). 13 590 од.
- г). 13 950 од.

Завдання 8. У системі обліку нормативних витрат по вітчизняній практиці запису на рахунках запасів і витрат ведуться:

- а). тільки за нормативами
- б). за нормативами, відхиленнями разом (фактично)
- в). тільки за фактичними видатками
- г). за фактичними видатками і відхиленнями від норм

Завдання 9. Які фактори можуть виступати в ролі «обмежень»:

- а). попит на продукцію
- б). час роботи обладнання
- в). час роботи основного виробничого персоналу
- г). час доставки матеріалів
- д). усі з названих вище

Завдання 10. Основна різниця між зведеним і гнучким бюджетами полягає в тому, що:

- а). гнучкий бюджет бере до уваги тільки змінні витрати, а зведений бюджет охоплює всі види витрат підприємства
- б). гнучкий бюджет дає менеджерам певну свободу в досягненні поставленої мети, тоді як зведений бюджет базується на постійному незмінному стандарті
- в). зведений бюджет складається для всього підприємства в цілому, а гнучкий бюджет охоплює тільки окремі підрозділи
- г). зведений бюджет складається на основі запланованого рівня діяльності, а формування гнучкого бюджету відбувається виходячи з фактичного рівня діяльності

Завдання 11. Для якого етапу розвитку управлінського обліку характерне існування обліку за центрами відповідальності:

- а). аналітичного
- б). маржинального
- в). стратегічного

Завдання 12. До прямих належать витрати, що:

- а). здійснюються регулярно
- б). обчислюються за встановленими нормами
- в). безпосередньо відносяться на окремі види продукції
- г). покладені в основу технології виготовлення продукції
- д). є постійними

Завдання 13. З наведеного переліку елементами витрат є:

- а). матеріальні витрати
- б). загальновиробничі витрати
- в). витрати на оплату праці
- г). втрати від браку

Завдання 14. Основними рисами безпівфабрикатного варіанта попередільного методу є:

- а). передача напівфабрикатів без калькулювання їхньої собівартості
- б). передача напівфабрикатів за їхню собівартість
- в). наявність статті «Напівфабрикати власного виробництва»
- г). відсутність статті «Напівфабрикати власного виробництва»

Завдання 15. Точка беззбитковості підприємства зростатиме в результаті:

- а). зменшення постійних витрат
- б). збільшення коефіцієнта маржинального доходу
- в). збільшення змінних витрат
- г). зменшення змінних витрат
- д). жодного з наведених вище варіантів

Завдання 16. Як розраховується маржинальний дохід:

- а). як різниця вибутку від реалізації й постійних витрат
- б). як сума чистого результату підприємства і його постійних витрат
- в). як різниця вибутку від реалізації й змінної собівартості продукції
- г). як сума постійних і змінних витрат

Завдання 17. Чому дорівнюють постійні витрати підприємства при умові, що ціна продажу одиниці продукції складає 30 грн., обсяг продажу - 70 тис. одиниць, змінні витрати на одиницю - 20 грн, а операційний прибуток - 15 тис. грн:

- а). 700 000 грн
- б). 685 000 грн
- в). 385 000 грн
- г). 715 000 грн

Завдання 18. Несприятливим відхиленням вважають:

- а). перевищення норм витрат
- б). фактичні витрати менше нормативних
- в). перевитрати ресурсів
- г). економія ресурсів

Завдання 19. Якщо підприємство прийме спеціальне замовлення 1500 одиниць продукції за ціною 50 грн. за одиницю (звичайна ціна реалізації 75 грн), а витрати на виробництво одиниці продукції становлять 55 грн (з яких на змінні доводиться 80 %), то при умовах наявності вільних виробничих потужностей його додатковий фінансовий результат становитиме:

- а). прибуток у розмірі 9000 грн
- б). прибуток у розмірі 7500 грн
- в). збиток у розмірі 37 500 грн
- г). збиток у розмірі 7500 грн

Завдання 20. Показник витрат є показником відповідальності (оцінюючим критерієм) для:

- а). центру інвестицій
- б). центру вибутку
- в). центру витрат
- г). центру доходів

6. ПРИКЛАДИ ТИПОВИХ ЗАДАЧ З ДИСЦИПЛІНИ

Завдання 1. Розрахувати нормативну ціну за 1 кг матеріалів, якщо підприємством закуплено 7 800 кг матеріалів загальною вартістю 16 380 грн, запаси матеріалів на складі оцінюються за нормативною ціною закупівлі. Відхилення по ціні матеріалів склало 1 170 грн.

Завдання 2. Розрахувати нормативну кількість відпрацьованих годин, якщо протягом звітного періоду працівниками підприємства було відпрацьовано 17 500 годин при

нормативній ставці 6,50 грн за годину. Позитивне відхилення по продуктивності праці склало 7 800 грн.

Завдання 3. Розрахувати точку беззбитковості в натуральних і грошових показниках, якщо річні постійні витрати підприємства становлять 60 000 грн, ціна реалізації одиниці продукції – 20 грн. Маржинальний дохід становить 40%.

Завдання 4. За даними таблиці визначити невідомі показники.

Вихідні дані

Показники		Сума, грн
1	Виручка від реалізації готової продукції	200
2	Початковий запас готової продукції	44
3	Початковий запас незавершеного виробництва	38
4	Прямі матеріали	64
5	Пряма заробітна плата та відрахування	?
6	Виробничі накладні витрати	54
7	Кінцевий запас незавершеного виробництва	56
8	Собівартість виробленої продукції	134
9	Кінцевий запас готової продукції	54
10	Собівартість реалізованої продукції	?
11	Валовий прибуток	?
12	Інші операційні, адміністративні та збутові витрати	?
13	Прибуток (збиток) від операційної діяльності	20

Завдання 5. На підставі даних таблиці розрахувати:

- 1) накладні витрати, що відносяться на кожне замовлення С за звітний період;
- 2) відпускну ціну замовлення В, завершеного протягом звітного місяця, якщо підприємство планує отримати від його реалізації прибуток у розмірі 33%. Замовлення виконувалось з давальницької сировини;
- 3) вартість незавершеного виробництва на кінець звітного періоду.

Вихідні дані

Показники	Замовлення			
	А	В	С	Разом
Незавершене виробництво на початок періоду, грн	28 600	42 790	–	?
Витрати на матеріали, грн	17 275	–	18 500	?
Витрати на оплату праці, грн	14 500	3 500	24 600	?
Накладні витрати, грн	?	?	?	126000

Завдання 6. Підприємство почало свою діяльність в 20XX р. Є така інформація про його діяльність в 20XX р. Відомо, що всі товари продавалися за ціною, на 40 % вищою від витрат на їхню закупівлю. Визначте сальдо дебіторської заборгованості станом на 1.12.20XX р., якщо весь продаж: здійснюється в кредит і всі рахунки покупцями будуть оплачені:

Показник	Сума, грн.
Придбано товари протягом року	350 000
Залишки товарів станом на кінець року	70 000
Надійшли кошти від покупців протягом року	200 000

Завдання 7. Протягом бюджетного періоду виробниче підприємство планує реалізувати в кредит готової продукції на суму 219 тис. грн. За оцінками величина коштів, що надійде від покупців, буде становитиме тільки 143 тис. грн. При цьому інших надходжень не

планується. Відповідно до бюджету загальна величина всіх платежів підприємства у звітному періоді буде дорівнювати 179 тис. грн, а залишок коштів на розрахунковому рахунку повинен становити не менше 10 тис. грн. Виходячи з наведених умов, визначить, яку суму необхідно додатково залучити підприємству в бюджетному періоді?

Завдання 8. Підприємство «Ексцентрик» планує розширити асортименти шоломів для велосипедистів. Дані про нові шоломи наведені нижче:

Показник	Значення
Ціна продажу одного шолома, грн	25,00
Ціна придбання одного шолома, грн	19,80
Постійні витрати, пов'язані із секцією, де відбувається продаж нових шоломів, грн	468 000,00
Ставка податку на прибуток	40 %

Скільки шоломів повинне продати підприємство, щоб одержати 1256 тис. грн чистого прибутку?

Завдання 9. За даними таблиці визначити:

- точку беззбитковості в натуральних і грошових показниках;
- обсяг реалізації кожного виду ковбаси для одержання чистого прибутку у сумі 420 тис. грн (податок на прибуток 25%).

Витрати на виробництво готової продукції

Показники	Вид ковбаси		
	Докторська	Українська	До вечері
Ціна за кг, грн	10,00	17,90	9,50
Змінні витрати на кг, грн	7,20	9,60	6,70
Загальні постійні витрати, грн	240 000		
Питома вага виду виробу у загальному обсязі реалізації	50	10	40

Завдання 10. За даними таблиці розрахувати точку беззбитковості для продуктів А і В.

Показники діяльності підприємства за рік

Показники	Продукт А	Продукт В
Ціна реалізації, грн	6	12
Змінні витрати, грн	2	4
Загальні постійні витрати, грн	100 000	200 000
Реалізація, од.	70 000	30 000

7. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студентів є об'єктом діяльності (виконання завдань) і як формою прояву певних дій у навчанні з виконання цих завдань. Виходячи з цього, самостійна робота студентів – це запланована пізнавальна діяльність виконання творчих навчальних завдань різних видів, яка виконується самостійно з метою надбання знань, накопичення вмінь та навичок, досвіду творчої викладацької діяльності й вироблення професійно важливих якостей.

Реалізація такої мети на практиці сприяє повному злиттю навчання й виховання, здійсненню принципу розвиваючого навчання, формуванню особистості майбутнього фахівця.

Результативність самостійної роботи передбачає врахування таких аспектів у її організації, які забезпечують взаємодію взаємозумовлених факторів впливу на особистісний розвиток фахівця та формування його комунікативної компетенції, а саме: мотиваційного, ситуативного, комунікативного, особистого і діяльнісного.

Необхідною умовою організації самостійної роботи є формування особистісної значущості навчання, яка виникає у студента внаслідок його інтересу не тільки до змісту навчального матеріалу, а й самого процесу набуття знань. Для розвитку продуктивної самостійної роботи доцільно використовувати таку її організацію, яка поступово орієнтує студентів на підвищення автономії їхнього навчання.

Основними організаційними принципами самостійної роботи є принципи врахування і розвитку індивідуальних особливостей та інтересів студентів, принципи комплексності, захопленості та розвитку ініціативи й самодіяльності.

Згідно з планом самостійної роботи з дисципліни опрацьований матеріал узагальнюється у виді реферативного аналізу, результати якого використовуються під час аудиторного опрацювання матеріалів, та перевіряється протягом модульного контролю.

Питання для самостійного опрацювання:

Змістовий модуль 1

- 1 Сутність управління.
- 2 Структурна схема управління підприємством.
- 3 Значення облікової інформації для прийняття управлінських рішень.
- 4 Законодавчі та нормативні акти, що визначають склад витрат виробництва.
- 5 Національні П(С)БО 9 «Запаси» та 16 «Витрати».
- 6 Класифікація витрат за порядком формування фінансового результату підприємства.
- 7 Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика.
- 8 Класифікація витрат з метою оцінки запасів і визначення фінансового результату.
- 9 Сутність поведінки витрат.
- 10 Оцінювання витрат.
- 11 Технологічний (інжиніринговий) аналіз.
- 12 Врахування чиннику невизначеності при прийнятті управлінських рішень.
- 13 Метод порівняння показників звітів про фінансові результати підприємства до і після зміни певного чинника.
- 14 Метод порівняння суми маржинального доходу до і після зміни певного чинника.
- 15 Диференційний прибуток.
- 16 Обґрунтування управлінського рішення щодо припинення діяльності збиткового підрозділу.
- 17 Припущення, покладені в основу аналізу витрат, обсягу діяльності та прибутку.
- 18 Первинні документи обліку витрат.
- 19 Первинні документи, які використовують при обліку витрат за замовленнями.
- 20 Порівняння порядку калькулювання у системах управління витратами підприємства за повними та змінними витратами.
- 21 Розкриття складу та структури витрат у фінансовій та управлінській звітності.

Змістовий модуль 2

- 22 Порядок формування виробничої собівартості продукції відповідно до П(С)БО 16 «Витрати».
- 23 Сфера застосування ABC-методу.
- 24 Відмінності функціональних систем калькулювання від традиційних.
- 25 Порядок облікових робіт у системі калькулювання за змінними витратами.
- 26 Об'єктивна необхідність децентралізації управління.
- 27 Етапи вибору показників оцінювання діяльності центрів відповідальності.
- 28 Внутрішня звітність.

- 29 Застосування методів трансфертного ціноутворення на підприємствах і корпораціях країн світу.
- 30 Функціонально-орієнтована система обліку відповідальності.
- 31 Бюджетний комітет.
- 32 Інструкція з організації бюджетування, характеристика основних її розділів.
- 33 Порядок розробки бюджетів.
- 34 Основний бюджетний чинник.
- 35 Сутність, завдання та порядок здійснення бюджетного контролю.
- 36 Звіт про виконання бюджету.
- 37 Етапи прийняття управлінських рішень та їх класифікація.

8. ГЛОСАРІЙ

Абсорбшен-костинг	система калькулювання собівартості продукції з повним поглинанням (абсорбцією) всіх виробничих витрат; використовується як в бухгалтерському фінансовому, так і в управлінському обліку.
ABC-костинг	система калькулювання, при якій непрямі витрати, об'єднані в однорідні групи, розподіляються спочатку на операції бізнес-процесів, а потім на підсумкові об'єкти калькулювання за допомогою індивідуально підібраних баз розподілу, які називаються драйверами (носіями) витрат. Використовуються також терміни «поопераційне калькулювання», «калькулювання за видами діяльності», «функціональне калькулювання».
Альтернативні витрати	умовні витрати, що характеризують втрачений прибуток (упущену вигоду), коли вибір будь-якого альтернативного варіанту дій вимагає відмови від іншого варіанту. Використовується також термін «змінні витрати».
Амортизація	систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації).
Аналіз поведінки витрат	поділ змішаних витрат в області релевантності на змінні і постійні; аналізується поведінка витрат в залежності від обраного фактору, найчастіше обсягу діяльності.
Бізнес-процес	горизонтальна ієрархія залежних між собою функціональних операцій, кінцевою метою яких є випуск продукції (робіт, послуг), необхідної споживачеві. В організації виділяються процеси: ресурсні, які безпосередньо забезпечують випуск продукції, управління та ін.
Бухгалтерська звітність	звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів.
Бухгалтерський облік	процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.
Бюджет	1) кількісне вираження в натуральних і вартісних вимірниках системи планових показників підприємства в цілому і окремих його сегментів, спрямованих на досягнення цілей бізнесу; 2) фінансовий документ встановленого формату, відповідно до якого відбуваються планування і облік результатів господарської діяльності підприємства або його підрозділу.

Бюджетування	система принципів та інструментів управлінського обліку, призначена для вираження планів у кількісному і вартісному вираженні і моніторингу їх виконання, спрямована на ефективне управління ресурсами підприємства.
Бюджетний період (горизонт)	часовий інтервал, на який складається бюджет.
Бюджетний цикл	період часу від початку підготовчих робіт зі складання бюджету, до отримання результатів аналізу його виконання; включає стадії: підготовчу, реалізації бюджету, заключну (завершальну).
Валовий прибуток	показник, що дорівнює різниці між обсягом продажів нетто і собівартістю проданої продукції. Входить до складу форми № 2 фінансової звітності «Звіт про фінансові результати»; в управлінському обліку використовується при складанні звітів про прибутки і бюджету доходів і витрат. Собівартість проданої продукції обчислюється в системі калькулювання «абсорбшен-костинг».
Валютний ризик	ймовірність того, що вартість фінансового інструмента буде змінюватися внаслідок змін валютного курсу.
Верібл - костинг	система калькулювання, призначена для розрахунку: 1) собівартості на основі змінних витрат; 2) маржинальної прибутку. Прибуток від продажів, розрахована з використанням системи калькулювання верібл-костинг, очищена від впливу фактору «коливання величини запасів». Система «верібл-костинг» застосовується тільки в управлінському обліку. Використовуються також терміни «директ-костінг», «маржинальний облік». Слід пам'ятати, що термін «директ-костинг» у фінансовому обліку має інше смислове значення, ніж в управлінському обліку.
Витрати	зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками).
Витрати на період	витрати, що відносяться на зменшення прибутку в тому звітному періоді, в якому вони виникли; в собівартість продукції (робіт і послуг) не включаються і, отже, не капіталізуються в запасах.
Витрати на продукт	витрати, що включаються в собівартість виробленої продукції (робіт, послуг). При складанні звітності розподіляються між собівартістю запасів і собівартістю проданої продукції.
Витрати минулих періодів	витрати, що виникли в результаті раніше прийнятого рішення і не впливають на результат прийнятого управлінського рішення. Інформація про вже dokonаних витратах може бути використана в якості основи для прогнозів. Однак вона не релевантна для обґрунтування конкретних майбутніх управлінських рішень. Називаються також безповоротними витратами.
Відносні витрати	витрати підприємства в зіставленні з витратами конкурентів.
Візуальний метод	метод поділу змішаних витрат на змінні і постійні, що складається в тому, що аналітик проводить пряму, яка, на його погляд, найбільш адекватно відображає зміну змінних витрат в залежності від обраного фактору.

Власний капітал	частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.
Внутрішньогосподарські розрахунки	розрахунки, що виникають у результаті господарських операцій між структурними підрозділами підприємства, виділеними як сегменти з метою розкриття їх доходів, витрат, фінансових результатів, активів та зобов'язань.
Внутрішньогосподарський (управлінський) облік	система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.
Господарська операція	дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства.
Діапазон релевантності	обсяг діяльності, при якому в основному зберігається прямо пропорційна залежність змінних витрат від обсягу діяльності та незалежність постійних витрат від зміни обсягу діяльності.
Доходи	збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період.
Драйвер витрат	одиниця виміру сполучної ланки групи однорідних непрямих витрат з операціями бізнес-процесу. Драйвери витрат застосовуються в системі калькулювання «АВС-костинг»; мають кількісне і якісне відмінності від застосовуваного в традиційному обліку терміну «база розподілу витрат». Використовується також термін «носій витрат».
Економічна вигода	потенційна можливість отримання підприємством грошових коштів від використання активів.
Елемент витрат	сукупність економічно однорідних витрат.
Ефективна ставка відсотка	ставка відсотка, що визначається діленням суми річного відсотка та дисконту (або різниці річного відсотка та премії) на середню величину собівартості інвестиції (або зобов'язання) та вартості її погашення.
Загальні витрати	витрати, пов'язані з виробництвом групи виробів (робіт тощо)
Замовлення	планово-облікова одиниця, яка об'єднує комплекс робіт по виконанню замовлення.
Збиток	перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати.
Звичайна діяльність	будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення.
Змінні витрати	витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності в діапазоні релевантності. Дане правило діє з урахуванням ряду припущень.
Змішане калькулювання	нормальне калькулювання.
Ідеальні норми витрат	мінімальні витрати, розраховані на проектну потужність без урахування змінності, перерв в роботі та інших аналогічних моментів.
Інвестиційна діяльність	придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів.
Інкрементні витрати	додаткові витрати, що виникають при виробництві додаткової продукції і продажу додаткових товарів. Використовується також термін «прирістні витрати».

Калькулювання собівартості	процес обчислення собівартості з використанням певних правил і процедур.
Класифікаційний ознака	ознака, що відображає загальні властивості групи економічної інформації, на підставі якого проводиться класифікація.
Класифікація витрат	угруповання витрат, що відповідає певним напрямкам обліку, принципам узагальнення у відповідність з класифікаційними ознаками.
Контроль	вирішальний вплив на фінансову, господарську і комерційну політику підприємства з метою одержання вигод від його діяльності.
Контрольовані витрати	витрати, які піддаються управлінню з боку менеджерів конкретного центру відповідальності.
Критична точка	точка безбитковості.
Маржинальний прибуток	показник, який обчислюється як різниця між обсягом продажів і сумою змінних витрат. Показник характерний для системи калькулювання собівартості, що включає тільки змінні витрати (верібл-костинг). Називається також маржинальним доходом, внеском, покриттям.
Маржинальна рентабельність	це відношення маржинального прибутку до обсягу продажів. якщо в основу розрахунку показника покладені питомі величини, тоді він розраховується як відношення питомої маржинального прибутку до ціни; для вираження у відсотках множиться на 100%.
Маржинальний підхід	в управлінському обліку підготовка інформації для прийняття управлінських рішень на базі змінних витрат, показників маржинального прибутку і маржинальної рентабельності. Постійні витрати вважаються нерелевантними для прийняття рішень, тому вони або зовсім виключаються з розрахунків, або одноразово списуються на зменшення прибутку звітного періоду.
Метод абсолютного приросту	метод аналізу поведінки витрат, що використовує крайні значення (найменше та найбільше) незалежної і залежною змінною в діапазоні релевантності. У літературі також використовуються терміни «мінімакний метод», «метод найвищої та найнижчої точок».
Метод аналізу рахунків	метод поділу змішаних витрат на змінні і постійні на основі інтуїції і досвіду. Спеціаліст вивчає деталізований склад витрат і приймає рішення про частку змінних і постійних витрат в кожній статті витрат на підставі інтуїції і досвіду. Для підвищення якості результату додатково вивчається динаміка витрат минулих періодів.
Метод ефективної ставки відсотка	метод нарахування амортизації дисконту або премії, за яким сума амортизації визначається як різниця між доходом за фіксованою ставкою відсотка і добутком ефективної ставки та амортизованої вартості на початок періоду, за який нараховується відсоток.
Метод мінімальної і максимальної точок	метод абсолютного приросту.
Метод повної собівартості	абсорбшен-костинг.
Метод регресійного аналізу	метод аналізу поведінки витрат на основі статистичної процедури знаходження середнього значення співвідношення залежною і незалежною змінних.

Метод технологічного нормування (інженерний метод)	метод аналізу поведінки витрат; передбачає нормування витрат з одночасним виділенням норм змінних витрат.
Місце виникнення витрат (МВВ)	об'єкти обліку витрат, що відповідають виділеним в організаційній структурі управління підрозділам, в яких здійснюється споживання матеріальних, трудових та інших ресурсів, наприклад цехи основного і допоміжного виробництва, будівельні ділянки, виробничо-експлуатаційні управління. Також можуть виділятися управлінські відділи, проекти, бізнес-процеси.
Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку	нормативно-правовий акт, затверджений Міністерством фінансів України, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам.
Неконтрольовані витрати	витрати, які не залежать від діяльності менеджерів конкретного центру відповідальності.
Непрямі витрати	витрати, які на відміну від прямих витрат не можуть бути прямо віднесені на об'єкт калькулювання собівартості.
Нерелевантні витрати	витрати, які не слід брати до уваги при інформаційній підготовці управлінського рішення. Нерелевантні витрати можуть: 1) привести до помилкового рішення; 2) можуть бути зайвими і приводити до збільшення часу роботи менеджера з інформацією.
Нормальна потужність	очікуваний середній обсяг діяльності, що може бути досягнутий за умов звичайної діяльності підприємства протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запланованого обслуговування виробництва.
Нормальне калькулювання	калькуляційна система, в якій прямо відносяться на об'єкти калькулювання матеріали і заробітна плата враховуються виходячи з фактичних витрат, витрати з обслуговування виробництва і управління розподіляються на основі нормативних ставок (планового коефіцієнта розподілу).
Нормативний облік витрат	стандарт-костинг.
Нормування	процес науково обґрунтованого розрахунку оптимальних норм і нормативів, спрямований на забезпечення ефективного використання виробничих ресурсів.
Об'єкт витрат	продукція, роботи, послуги або вид діяльності підприємства, які потребують визначення пов'язаних з їх виробництвом (виконанням) витрат.
Об'єкт калькулювання собівартості	об'єкт, по якому здійснюється накопичення витрат і розрахунок собівартості, наприклад, продукції
Обсяг продажів	показник, в натуральному вираженні представляє собою кількість проданої продукції, а у вартісному вираженні - суми за пред'явленими рахунками або отриману виручку (як в грошовій, так і в натуральній формі).
Оперативно-виробниче планування	планові роботи з уточнення, деталізації, конкретизації показників по структурних підрозділах, робочих місць на короткі проміжки часу.
Операційна діяльність	основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.
Операційний прибуток	прибуток від продажів.

Операційний цикл	проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отриманням коштів (їх еквівалентів) від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг.
Операція бізнес – процесу	подія, завдання або одиниця роботи, що має певну мету; виділяється з бізнес-процесу і використовується в якості проміжного об'єкта калькулювання в системі ABC-костинг.
Основна діяльність	операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.
Періодичні витрати	витрати на період.
Питомі змінні витрати	сума змінних витрат, що припадають на одиницю продукції (робіт послуг).
Податковий прибуток (збиток)	сума прибутку (збитку), визначена за податковим законодавством об'єктом оподаткування за звітний період.
Подібні (однорідні) об'єкти	об'єкти, які мають однакове функціональне призначення та однакову справедливую вартість.
Поопераційне калькулювання	ABC-костинг.
Постійні витрати	витрати, які в діапазоні релевантності не залежить від зміни обсягу діяльності (наприклад, обсягу виробництва, продажу).
Прибуток	сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.
Прибуток від продажів	різниця між обсягом продажів (нетто) і виробничою собівартістю проданої продукції. Відноситься до операційної діяльності, тому показник також називають операційним прибутком.
Прямі витрати	витрати, що можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.
Релевантні витрати і доходи	оцінювані майбутні витрати і доходи, які різняться в залежності від вибору різних курсів дій. З релевантністю пов'язані два аспекти цього визначення: 1) витрати і доходи повинні ставитися до майбутнього часу; 2) вони будуть варіюватися при різних варіантах дій.
Релевантний обсяг	діапазон релевантності.
Середні витрати	питомі витрати.
Стандарт-костинг	система калькулювання собівартості продукції на основі стандартних (нормативних) витрат. Його головна мета - контроль і регулювання витрат шляхом виявлення відхилень. Нормативний облік витрат і стандарт-костинг мають деякі відмінні риси, але в головному вони ідентичні.
Стратегічний управлінський облік	це система, організована таким чином, щоб було можливо формувати інформацію, в якій менеджмент потребує для здійснення довгострокових стратегічних рішень
Точка беззбитковості	обсяг продажів, при якому витрати рівні виручці від продажу, тобто прибуток від продажів дорівнює нулю. Може виражатися в натуральному і вартісному вимірі.
Умовні одиниці	це штучна міра вимірювання кількості випуску продукції з позиції готовності одиниць продукції по спожитим витратам; в такій якості застосовується в системі попередільного калькулювання. Використовується також синонім «еквівалентні одиниці».

Управлінський облік	інформаційна система, що забезпечує в систематичному і (або) разовому порядку збір, вимір, систематизацію, аналіз та передачу даних для прийняття оперативних, тактичних і стратегічних рішень, необхідних для управління бізнесом господарюючих суб'єктів і їх підрозділами, досягнення основних цілей діяльності і конкурентних переваг.
Ухвалення рішення	процес вибору курсу дій з двох або більше альтернатив в процесі досягнення поставленої мети.
Фактичне калькулювання	метод калькулювання собівартості продукції, при якому прямі витрати обчислюються на основі фактичної кількості та фактичних цін (розцінок), а непрямі - на основі фактичного коефіцієнта розподілу.
Фінансова структура управління	ієрархічна система центрів фінансової відповідальності підприємства.
Фінансовий актив	а) грошові кошти та їх еквіваленти; б) контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства; в) контракт, що надає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах; г) інструмент власного капіталу іншого підприємства.
Фінансові витрати	витрати на відсотки та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями.
Центр відповідальності	сегмент організації, менеджери якого здатні надавати безпосередній вплив на результати і витрати діяльності організації, несуть відповідальність за результати прийнятих рішень в рамках покладених на них повноважень.
Центр виручки	центр доходів.
Центр витрат	вид центру відповідальності, керівник якого відповідає за величину витрат підрозділу.
Центр доходів	вид центру відповідальності, керівник якого відповідає за досягнення встановлених показників доходів.
Центр інвестицій	вид центру відповідальності, керівник якого відповідає за результати інвестиційного процесу. Завдання центру забезпечити максимальну рентабельність вкладеного капіталу, його швидкої окупності, нарощування вартості бізнесу.
Центр прибутку	вид центру відповідальності, керівник якого відповідає за фінансові результати діяльності підрозділу; має можливість і повноваження контролювати всі чинники, від яких залежить величина прибутку: обсяги виробництва і продажів, ціни, витрати.

9. ПОРЯДОК ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Оцінка знань, умінь і практичних навичок студента з навчальної дисципліни «Управлінський облік» здійснюється за 100-бальною системою.

Оцінювання знань студентів здійснюється на основі результатів:

- поточного контролю знань;
- підсумкового контролю знань – екзамену.

9.1. Поточний контроль знань студентів здійснюється за двома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента протягом семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань.

При контролі систематичності та активності роботи студента оцінці підлягають:

- відвідування семінарських занять;
- активність на семінарських заняттях;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Методи оцінювання:

- експрес опитування;
- поточне тестування;
- розв'язування ситуаційних задач;
- підсумкове контрольне опитування.

Оцінювання індивідуальної та самостійної роботи за результатами контролю систематичності та активності роботи студента протягом семестру здійснюється два рази у результаті виконання модульних завдань. Максимальна кількість балів при цьому складає 50.

Модульний контроль

До модульного контролю допускаються всі студенти.

Протягом семестру студенти виконують дві модульні письмові контрольні роботи, які оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів кожна.

Виконання контрольного завдання здійснюється студентом індивідуально. Студент може звернутися до викладача за поясненням змісту контрольного завдання.

Під час проведення модульної контрольної роботи дозволяється користуватися довідковими матеріалами, які визначені кафедрою. Студентам забороняється в будь-якій формі обмінюватися інформацією та користуватися недозволеними матеріалами.

При порушенні студентом установлених правил проходження модульного контролю, викладач відсторонює його від виконання роботи, робить на ній відповідний запис і оцінює нулем балів. Результати контрольного заходу студента, який не з'явився на нього, також оцінюються нулем балів.

Результати перевірки письмових контрольних завдань доводяться до відома студентів не пізніше, ніж через три робочі дні після їх виконання. Студент, який не погоджується з оцінкою, має право звернутися до викладача і отримати ґрунтовне пояснення. У випадку незгоди з рішенням викладача, студент має право звернутися з письмовою апеляцією до завідувача кафедри не пізніше, ніж наступного робочого дня після оголошення результатів. Викладач і завідувач кафедри у присутності декана факультету та студента протягом трьох днів повинні розглянути апеляцію і прийняти остаточне рішення. У результаті апеляції оцінка студента не може бути знижена.

При визначенні модульної оцінки враховуються результати поточного контролю під час семінарських занять, самостійної та індивідуальної роботи.

Модульний контроль оцінюється максимально в 50 балів. На виконання письмового компонента модульного контролю відводяться дві академічні години.

Студент, який із поважної причини не з'явився на модульний контроль, за дозволом декана може скласти його у визначений деканатом термін.

Студент, який за результатами модульного контролю отримав оцінку «F» (0-34 бали), повинен перескласти цей модуль до проведення підсумкового (семестрового) контролю, згідно із затвердженим деканатом графіком або під час чергування викладачів на кафедрі.

9.2. Підсумкова оцінка з дисципліни

Рейтингова оцінка з навчальної дисципліни визначається сумою балів, отриманою в результаті поточного та модульного контролів та виставляється за 100-бальною шкалою, шкалою ЄКТС та національною шкалою. Переведення даних 100-бальної шкали

оцінювання у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС здійснюється в порядку, зазначеному нижче в таблиці.

**Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання
у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС**

Сума балів	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	задовільно
60-63	E	
35-59	FX	незадовільно
0-34	F	

До підсумкового контролю (екзамену) з навчальної дисципліни не допускаються студенти, які не виконали умов договору про навчання та усіх видів обов'язкових робіт (лабораторних, практичних, розрахунково-графічних та розрахункових робіт, рефератів тощо), передбачених робочою програмою, а також за результатами модульного контролю набрали менше 35 балів.

Якщо рейтингова оцінка становить не менше 60 балів, то за згодою студента вона може бути зарахована як підсумкова семестрова оцінка з навчальної дисципліни. У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає іспит.

Студенти, які під час підсумкового контролю отримали оцінку «незадовільно», мають право на два перескладання: перший раз – викладачу, другий раз (у разі незадовільної оцінки при першому перескладанні) – комісії. Комісія створюється завідувачем кафедри. До складу комісії обов'язково входять лектор та завідувач кафедри. Екзаменаційна оцінка, виставлена комісією, є остаточною.

При порушенні студентом дисципліни під час проведення підсумкового контролю екзаменатор відсторонює його від складання іспиту та виставляє йому оцінку «незадовільно».

9.3. Розподіл балів, які отримують студенти

Вид оцінюваної роботи	Поточний контроль і самостійна робота										Сума***
	Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2					
	T1*	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	
Модульна контрольна робота	50**					50**					50
Самостійна робота	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	50
Всього	100**					100**					

*T1, T2 ... T9 – теми змістових модулів;

** Максимальна кількість балів

***Середнє арифметичне суми балів за двома модулями

10. ПИТАННЯ ДЛЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття управлінського обліку та еволюція його змісту.
2. Предмет, метод та завдання управлінського обліку.
3. Місце управлінського обліку в системі менеджменту.
4. Значення облікової інформації для прийняття управлінських рішень.
5. Порівняльна характеристика управлінського, фінансового та податкового обліку.
6. Принципи і системи організації управлінського обліку.

7. Основні чинники впливу на побудову системи управлінського обліку на підприємстві.
8. Сутність витрат і необхідність їх класифікації. Законодавчі та нормативні акти, що визначають склад витрат виробництва.
9. Напрями класифікації витрат в управлінському обліку та їх характеристика.
10. Собівартість продукції та її види.
11. Сутність поведінки витрат. Чинники та оцінювання витрат.
12. Функція витрат та методи її визначення.
13. Мета та методи аналізу взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку.
14. Точка беззбитковості і методи її визначення. Маржинальний дохід.
15. Аналіз впливу зміни витрат та обсягу виробництва і реалізації продукції на прибуток підприємства.
16. Коефіцієнт маржинального доходу, поріг рентабельності, запас фінансової міцності, коефіцієнт запасу міцності та операційний важіль.
17. Диференційний прибуток.
18. Взаємозв'язок "витрати – обсяг – прибуток" в умовах виробництва декількох видів продукції. Комбінація продажу.
19. Середньозважений маржинальний дохід.
20. Зміна маржинального доходу при асортиментних зрушеннях у випуску та реалізації продукції.
21. Обґрунтування управлінського рішення щодо припинення діяльності збиткового підрозділу.
22. Сутність обліку витрат та калькулювання. Взаємозв'язок та відмінності між обліком витрат та калькулюванням.
23. Прийоми калькулювання витрат та види калькуляцій.
24. Облік і калькулювання витрат за замовленнями, визначення ціни контракту.
25. Розподіл загальновиробничих та адміністративних витрат між замовленнями.
26. Підходи до визначення ціни контракту.
27. Облік і калькулювання витрат за процесами (переділами).
28. Способи визначення фактичної собівартості продукції при передільному методі: метод ФІФО та метод середньозваженої собівартості.
29. Системи калькулювання Direct-cost та Standart-cost.
30. Сутність систем калькулювання Direct-cost та Standart-cost.
31. Порівняння порядку калькулювання у системах управління витратами підприємства за повними та змінними витратами.
32. Нормативний метод обліку витрат.
33. Порядок формування прибутку при використанні систем управління витратами підприємства за повними та змінними витратами.
34. Сутність та особливості системи калькулювання собівартості продукції за повними витратами.
35. Переваги та недоліки системи калькулювання за повними витратами.
36. Елементи повної собівартості продукції.
37. Облік прямих витрат.
38. Облік непрямих витрат і порядок віднесення їх на собівартість продукції.
39. Загальновиробничі витрати. Методи розподілу виробничих накладних витрат.
40. Порядок формування виробничої собівартості продукції відповідно до П(С)БО 16 "Витрати".
41. Калькулювання собівартості продукції за видами діяльності (АВС-метод).
42. Особливості системи калькулювання за змінними витратами.
43. Маржинальний дохід у системі калькулювання за змінними витратами.
44. Сутність і типи центрів відповідальності. Поняття "центр відповідальності" та "облік за центрами відповідальності".
45. Особливості обліку за центрами відповідальності та принципи їх формування.

46. Трансфертне ціноутворення.
47. Сутність та види трансфертних цін. Методи встановлення трансфертних цін.
48. Функціонально-орієнтована система обліку відповідальності.
49. Модель стратегічного аналізу діяльності підприємства.
50. Сутність бюджетування та види бюджетів. Бюджетування як метод управлінського обліку.
51. Бюджетний період та класифікація бюджетів.
52. Принципи організації бюджетування.
53. Методи розробки бюджетів та організація бюджетування. Порядок розробки бюджетів.
54. Сутність, завдання та порядок здійснення бюджетного контролю.
55. Аналіз відхилень фактичних і бюджетних показників. Сприятливі та несприятливі відхилення від бюджету.
56. Аналіз впливу відхилень фактичних показників від бюджетних на прибуток підприємства.
57. Сутність релевантного підходу та диференційного аналізу при прийнятті управлінських рішень.
58. Етапи прийняття управлінських рішень та їх класифікація.
59. Диференційний аналіз релевантної інформації.
60. Аналіз інформації при прийнятті операційних управлінських рішень.
61. Види операційних управлінських рішень.
62. Альтернативні управлінські рішення. Види альтернативних управлінських рішень.
63. Оптимальний (найбільш економічний) обсяг матеріальних запасів.
64. Управлінські рішення стосовно ціноутворення.
65. Моделі прийняття рішень щодо ціноутворення: економічна модель, витратна модель.
66. Порядок обґрунтування ціни за умов невизначеності та мінливості зовнішнього середовища.
67. Прийняття інвестиційних рішень.
68. Методи оцінки інвестицій.
69. Облікова норма прибутку на інвестиції.
70. Метод розрахунку терміну окупності інвестицій.
71. Динамічні методи оцінки інвестицій.
72. Методи дисконтування грошових надходжень.
73. Метод ануїтетів.
74. Метод обчислення чистої дисконтної вартості.
75. Метод розрахунку внутрішньої норми рентабельності.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Войнаренко М.П., Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: [підручник для вищ. навч. закладів]. Хмельницький: ХНУ, 2013. 363 с.
2. Голов С.Ф. Управленческий учет. Х.: Фактор, 2009. 779 с.
3. Лишиленко О.В. Бухгалтерський управлінський облік: Навчальний посібник. Київ: Вид-во «Центр навчальної літератури», 2004. 254 с.
4. Нападівська Л.В. Управлінський облік: підручник для вузів. [2-ге вид., доопрац. та допов.]. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 648 с.
5. Управлінський облік: підручник / Г.О.Партин та ін.; Нац. ун-т «Львів. Політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2013. 278 с.

Допоміжна

6. Атамас П.Й. Управлінський облік. Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с.
7. Бабіч В.В., Сагова С.В. Фінансовий облік (облік активів): Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2006. 282 с.
8. Бондаренко Н.М. Облікова політика підприємства. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. 2010. Вип. 4(3). С.23-24
9. Бухгалтерський облік в Україні. Від теорії до практики: У 2т. / За ред. А.М. Коваленко. Дніпропетровськ: ВКК «Баланс-Клуб», 2010. Т.1. 656 с.
10. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф.Ф.Бутинець та ін.; за ред. проф. Ф.Ф.Бутинця. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2005. 480 с
11. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / За заг. ред. Ф.Ф.Бутинця. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
12. Вахрушина М.А. Международные стандарты финансовой отчетности: Учеб. для студ. / Под ред. М.А. Вахрушиной. 2-е изд. М.: Омега-Л., 2011. 568 с.
13. Вещепура Н.В. Бухгалтерський облік: Навч.посібник. Донецьк: ДонУЕП, 2008. 121 с.
14. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами: Практ.посібник. К.: Лібра, 2004. 880 с.
15. Добровський В.М., Гнилицька Л. В., Коршикова Р. С. Управлінський облік: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / за ред. В. М. Добровського. К.: КНЕУ, 2003. 235 с.
16. Кужельний М.В., Левицька С.О. Організація обліку: Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
17. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: Підручник. 3-тє вид., перероб. і доп. Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2009. 670 с.
18. Максимова В.Ф. Бухгалтерський облік: Підручник. Одеса: ОНЕУ, 2012. 670 с.
19. Малькова Т.Н. Теория и практика международного бухгалтерского учета: Уч. пособие. С-Пб.: Издат. дом «Бизнес-пресса», 2001. 336 с.
20. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. URL: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onemanuals/35146>
21. Міжнародні стандарти фінансової звітності. URL: <http://www.interbuh.com.ua/ua/documents/onemanuals/35146>
22. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета / пер. с англ. под ред. Я.В.Соколова. 2-е изд., стереотип. М.: Финансы и статистика, 2004. 496 с.
23. Облікова політика: навч. посіб. / В.М.Савченко та інші; за ред. Г.М. Давидова. К.: Знання, 2010. 479 с.
24. Партин Г.О., Загородній А.Г. Управлінський облік: Навчальний посібник. 2-ге вид., випр. і доп. К.: Знання, 2007. 303 с.
25. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. *ВВР України*. 1999. № 40.
26. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затв. наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року №291. URL: http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/instrbuh/plan_sch/#
27. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Мінфіну України від 24.05.95 р. №88, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 05.06.95р. за № 168/704. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0168-95>
28. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку. Київ: Алерта, 2016. 304 с.
29. Садовська І.Б. Бухгалтерський облік: навчальний посібник для вищої школи. К.: Центр учбової літератури, 2013. 688 с.

30. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: навч. посіб. К.: КНЕУ, 2006. 526 с.
31. Радецька Л.П., Овод Л.В. Управлінський облік: навчальний посібник. К.: Академія, 2007. 352 с.
32. Чернелевський Л.М. Управлінський облік на підприємствах харчової промисловості: Навч. посіб. К.: Пектораль, 2005. 364 с.
33. Яковенко М.Е., Прокофьева В.Ю. Теория бухгалтерского учета: Учебн. пособие для вузов. М.: Финансы и статистика, 2011. 304 с.

Інформаційні ресурси

1. www.dtk.com.ua – Український бухгалтерський портал «Дебет-Кредит»
2. <http://www.iasb.org> – IFRS Foundation and IASB
3. <http://www.iasplus.com> – International Accounting Standards Board (IASB)
4. <http://www.interbuh.com.ua/> – Бухгалтерський сервіс «Інтерактивна бухгалтерія»
5. <http://www.minfin.gov.ua> – Міністерство фінансів України
6. www.nau.kiev.ua/ – Нормативна база України

Управлінський облік: навч.-метод. комплекс з навч. дисципліни для студентів 1 курсу галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 073 «Менеджмент» освітнього рівня «магістр» / уклад. Курей О.А. Ужгород: ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2019. 41 с.

URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/24400>

Сформовано на основі матеріалів таких ресурсів:

1. Каверина О. Д. Управленческий учет: теория и практика : учебник для бакалавров. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство Юрайт, 2016. 488 с.
2. Методичні рекомендації до самостійного вивчення дисципліни «Ділова іноземна мова».

URL:http://sites.znu.edu.ua/bank/public_files/2013/11/45/8659_1383993716_samost_jna_robota_doc.pdf